

tain is leaving ship last – not a sinking one but rather one that has reached its port of call”. Sama je serija služila i kao nadahnuće, i kao odlična komparativna baza za sljedeći projekt, na kojem će sudjelovali i djelatnici našeg Odsjeka, u suradnji s priređivačima DRMH-a, o hrvatskim srednjovjekovnim zakonima, slijedeći principe kritičkog priređivanja dvojezičnog izdanja pravnih tekstova, koje su visoko postavili za sljedeće pothvate.

Suzana Miljan

Antun Vrančić, *Historiografski fragmenti*, preveo Šime Demo, uvodnu studiju i bilješke priredila Castilia Manea-Grgin, Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić”, Šibenik 2014., 323 str.

Objavlivanjem *Historiografskih fragmenata* Antuna Vrančića Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić” iz Šibenika pred čitateljstvo donosi vrijedno svjedočanstvo o historiografskom radu tog znamenitog šibenskog humanista i crkvenog velikodostojnika. Živeći u turbulentnim povijesnim vremenima Vrančić je bio svjedokom ili sudionikom zbivanja koja su za kasnorenesansnu Europu i razjedinjene hrvatske zemlje u teritorijalnom, političkom i vjerskom smislu značile prekretnicu. U takvim je okolnostima historiografija kao djelatna sastavnica renesansnih *studia humanitatis* bila idealna platforma za historiografske argumentacije i promišljanja o aktualnim zbivanjima, u čemu se i ogleda doprinos Vrančićevih povijesnih spisa.

Nakon Novakovićevo i Dukatovog cjelovitog ili djelomičnog prijevoda triju spisa iz Vrančićevog historiografskog opusa (*Otkako je počelo propadati kraljevstvo ugarsko, Komentar o životu i djelima Jurja Utišenića, zvanog brat i O položaju Erdelja, Moldavije i Vlaške*), ovo izdanje donosi cjeloviti prijevod na hrvatski kompilacije od dvanaest izabranih tekstova i nekoliko kraćih ulomaka povijesnih spisa, čiji je autor najvjerojatnije Antun Vrančić. Historiografski spisi Antuna Vrančića u cijelosti su prethodno objelodanjeni sredinom 19. i 20. stoljeća u Mađarskoj u izdanjima: *Verancsics Antal, m. kir. Helytartó, esztergomi éresek, összes munkái* (Monumenta Hungariae historica. Scriptores II, Pest, 1857.) i *Antal Verancsics, Expeditionis Solymani in Moldaviam et Transsylvaniam libri duo. De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae liber tertius* (Budapest, 1944.). Autor prijevoda na hrvatski (71-265) je Šime Demo, uvodnu studiju (7-70) i bilješke uz prijevod izradila je Castilia Manea-Grgin, a izdanje prati iscrpni tumač imena mjesta i osoba (275-306) te kazalo (307-321) koje su zajedno izradili njegovi priređivači.

Vrančićevi povijesni ulomci velikim su dijelom odraz ključnih političkih zbivanja 16. stoljeća te ih stoga i valja iščitavati u kontekstu sve žešćih osmanlijskih prodora ka zapadnoj Europi, pada Beograda, sloma Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva nakon Mohačke bitke, te duboke političke podjele i previranja između Habsburgovaca i Zapolje. Uvodna studija osim povijesnog konteksta donosi pregled najvažnijih biografskih podataka o Antunu Vrančiću, uglavnom prema radovima I. Kukuljevića Sakcinskog, M. Birnbaum, D. Novakovića i V. Vratovića (8-18). Zasebno poglavlje posvećeno je fizičkom opisu i likovnim prikazima Antuna Vrančića, među ostalim i onome znamenitog šibenskog bakroresca Martina Kolunića Rote (18-20).

Glavnina uvodne studije bavi se Vrančićevim spisateljskim opusom (20-70), razmatrajući zasebno poeziju, korespondenciju, govore, crkvena djela i naposljetku povijesne tekstove predstavljene u ovome izdanju. Čitatelju koji možda nije podrobnije upoznat s cjelokupnim opusom Antuna Vrančića uvodni će tekst Castilije Manea-Grgin pojasniti fokus njegovih spisateljskih interesa, dajući publici na znanje da je povijesna tematika, osobito osmansko pitanje i odnos spram Habsburgovaca, uvelike zaokupljala tog šibenskog humanista, pa čak i onda kada je pisao pjesme, pisma ili govore. Unatoč tome što Antun Vrančić po svojoj primarnoj vokaciji nije historiograf, njegovi povijesni spisi zadovoljavaju standard hrvatske humanističke historiografije, dok eventualne nedostatke nadoknađuju autentični opisi povijesnih zbivanja i susreta s onodobnim uglednicima kojima je osobno svjedočio.

Na početku izdanja čitamo tekst *Pad Beograda (1521)*. (77-83) s opisom grada i njegova stanja pred opsadu, Sulejmanov dolazak pred Beograd i sam početak opsade, do koje je, prema Vrančiću, dovelo slabljenje Ugarskog kraljevstva, unutarnjopolitički sukobi i zanemarivanje važne beogradske utvrde.

Među povijesnim spisima pripisanim Antunu Vrančiću nalazi se i nedovršena *Bilješka o životu i djelima Jurja Utišenića, zvanog Brat (84-96)* pisana po modelu antičkih i humanističkih biografija.

Potom slijedi kraći tekst *Propast Ferhad-paše (1523)*. (97-98) s Vrančićevom verzijom priče o pozadini njegova smaknuća nakon neuspjelog pokušaja atentata na šogora Sulejmana I.

Među Antunovim povijesnim fragmentima u ovom je izdanju objavljen i kratak povijesni spis Mihovila Vrančića *Knjiga povijesti Ugarske 1536*. (99-107) koji neki autori smatraju Antunovim te je on ovdje objavljen zajedno s tri Antunova opsežnija povijesna spisa *Pohod Sulejmanov u Moldaviju i Transilvaniju u dvije knjige* i *Treća knjiga: Geografski opis Transilvanije, Moldavije i Vlaške (156-180)*. U prvoj knjizi (*Rat moldavskog kneza Petra sa Sulejmanom*, 108-141) opisana je sultanova vojna kampanja u Moldaviji 1538., a druga knjiga (*Pripreme Ivana za obranu od napada sultana Sulejmana na Transilvaniju*, 141-155) apologetski je prikaz Ivana Zapolje i okolnosti zbog kojih su Osmanlije odustale od napada na Transilvaniju. Treći dio uz geografski opis Moldavije i Transilvanije, kojima je pridodana i Vlaška, sadržava povijesne događaje te političke i etnografske podatke o tim trima zemljama, ukazujući kršćanskoj Europi na opasnost prepuštanja tih krajeva Osmanlijama.

Potom je ukratko opisan *Svršetak vladavine kralja Ivana (1540.) (181-182)*, s prikazom Petra Petrovića i Jurja Utišenića kao najvećih Zapoljinih uzdanica.

Slijedi moralizatorski tekst *Šimun Dijak Voćinski* i opis životnog puta tog istaknutog Zapoljinog pristaše (183-188).

Među historiografske fragmente uvršteno je *Pismo Antunu Vrančiću o opasnosti u Budimu 1541*. (189-195) nepoznatog autora, svjedoka osmanlijske opsade Budima. Slijedi prijevod spisa *Opsada Budima* iz iste godine, izvorno pridodanog pismu, pisanog istom rukom (196-198).

Još detaljniji opis istog događaja čitamo u *Komentaru 28. knjige Giovijeve povijesti (199-232)*, zapravo opširnog pismu koje je Antun Vrančić na temu prijelomnih zbivanja u Ugarskoj iz Venecije uputio 1548. talijanskom humanistu Paolu Gioviju.

Slijede dva spisa od kojih je *Pad Stolnog Biograda (245-251)* zapravo nastavak prethodnog, nedovršenog *Fragmenta ugarske povijesti 1543*. (233-244), a zajedno opisuju Sulejmanovu kampanju u Ugarskoj.

Posljednji u ovome izdanju je *Fragment ugarske povijesti iz 1551*. (252-262) o ratnim sukobima u Ugarskoj, osobito onima manje važnima, oko Ostrogona, Stolnog Biograda, Pečuha i Hatvana.

Na sam kraj pridodani su *Manji fragmenti (263-265)* o Zapolji, Gradecu, T. Bakaču i P. Berislaviću, porazu J. Katzianera, sultanu Sulejmanu te odnosu Mađara prema vladajućima.

Najveća vrijednost ovoga izdanja jest, dakako, u tome što je njegovim objavljivanjem čitateljima nakon dugo vremena na hrvatskom jeziku postao dostupan dio historiografskog opusa Antuna Vrančića. Izabrani historiografski fragmenti svjedoče o tome da je njihov autor izbjegavao tek puko opisivanje povijesnih zbivanja te da je nastojao proniknuti i u njihove uzročno-posljedične veze. Upravo bi Vrančićeva težnja za originalnošću, ali i mnoštvo njegovih osobnih povijesnih svjedočanstava, trebali potaknuti mnoge zaljubljenike, ali i stručnjake da uzmu ovu knjigu u ruke.

Iva Kurelac